

УДК 376.64

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ-СИРИТ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВНЗ

Шишкова Є.Г.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті проаналізовано технологічний аспект формування суб'єктної позиції студентів-сирит у педагогічному ВНЗ. Технологія професійно-педагогічної діяльності розглядається як спосіб організації цілеспрямованої взаємодії суб'єктів і об'єктів на основі її поділу на етапи, форми і методи діяльності.

Ключові слова: технологія, суб'єктна позиція, компоненти професійно-педагогічної діяльності, суб'єкт, об'єкт, соціально-педагогічна робота.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СУБЪЕКТНОЙ ПОЗИЦИИ СТУДЕНТОВ-СИРОТ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Шишкова Е.Г.

В статье проанализирован технологический аспект формирования субъектной позиции студентов-сирот в педагогическом вузе. Технология профессионально-педагогической деятельности рассматривается как способ организации целенаправленного взаимодействия субъектов и объектов на основе ее разделения на этапы, формы и методы деятельности.

Ключевые слова: технология, субъектная позиция, компоненты профессионально-педагогической деятельности, субъект, объект, социально-педагогическая работа.

TECHNOLOGICAL ASPECTS OF FORMING SUBJECT POSITION OF ORPHAN STUDENTS IN PEDAGOGICAL INSTITUTION

Shishkova E.G.

The article presents the analysis of the technological aspects of forming subject position of orphan students in pedagogical institution. The technology of professional pedagogical activity is considered as a way of organizing purposeful interaction between subjects and objects that based on the separation in to stages, form sand methods of work.

Keywords: technology, subject position, the components of professional pedagogical activity, subject, object, social pedagogical work.

Постановка проблеми. Суспільство орієнтоване на інтенсивне використання сучасних інформаційних мереж, виникнення нових галузей науки і виробництва, де збільшується частина організаційних функцій, говорять про необхідність підготовки фахівців з новими особистісними якостями, які розуміють цінність своєї освіти, уміють не тільки адаптуватися до нових умов, але й постійно, проявляючи власну активність, підвищувати рівень своїх знань, адекватно оцінювати свої й чужі вчинки, розвивати свій творчий потенціал [3].

Усвідомлюючи важливість окремих завдань, сучасні дослідники галузі педагогіки намагаються відповісти на питання, як активізувати навчальну діяльність студента, в яких умовах студент може інтенсифікувати свою активність. Проблема формування суб'єктної активності, що розвивається самим суб'єктом і проявляється в діяльності, вже прикувала увагу багатьох учених і практиків.

Термін «суб'єктність» частіше використовується в психолого-педагогічній літературі, що дозволяє представити людину як організатора своїх дій, які й властиві цілеспрямованість, чіткі ціннісні орієнтації, зокрема щодо самовдосконалення й саморозвитку. Міра суб'єктності при цьому виявляється на основі відповідного виду активності, що розвивається особою в даний момент за певних обставин [6].

Аналіз сучасної теорії і практики вищої школи конкретизує дещо інше, на наш погляд, більш чітко і предметне розуміння суб'єктної позиції, що репрезентує студента як носія індивідуального, суб'єктного досвіду, який прагне розвинути свій власний потенціал. Отже, «суб'єкт» (студент), як носій певних особистісних якостей, здатний перетворювати свою життєдіяльність з позиції успішного оволодіння вибраною спеціальністю [2].

У руслі окресленої суб'єктної парадигми професійно-педагогічну діяльність ВНЗ можна визначити як процес системної взаємодії педагога і студента з метою створення умов для максимальної самореалізації особистості майбутнього фахівця як суб'єкта успішної професійної діяльності за фахом.

Метою статті є визначення технологічного аспекту формування суб'єктної позиції студентів-сиріт в умовах педагогічного ВНЗ.

Технологія є одним із найважливіших компонентів професійно-педагогічної діяльності, її основним завданням. У контексті нашого дослідження є розробка стійких алгоритмів діяльності викладачів з формування суб'єктної позиції студентів-сиріт у педагогічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Науково-теоретичну основу кожного дослідження склали висновки про психологічні особливості розвитку дітей-сиріт, які вивчають такі вчені, як І. Дубровіна, В. Мухіна, А. Прихожан, Н. Толстих, І. Фурмакова та інші; педагогічним і соціально-педагогічним аспектам роботи з дітьми, що залишилися без піклування батьків, присвячені роботи Л. Байбородової, Н. Іванової, А. Нечасвої, Л. Оліференко, Е. Чепурних, Т. Шульги та інших; питанням соціалізації та навчання дітей-сиріт, адаптації випускників інтернатних закладів, які залишилися без батьків чи батьківського піклування, присвячені роботи О. Лебедева, О. Майорова, В. Золотухіної, Г. Сім'ї та інші.

Під технологією такої професійно-педагогічної діяльності ми розуміємо спосіб організації цілеспрямованої взаємодії суб'єктів і об'єктів на основі її поділу на етапи, їх координації та вибору оптимальних форм і методів діяльності. Етапи є відносно завершеними і незалежними одна від одної діями суб'єктів і об'єктів діяльності, що можуть здійснюватися водночас або в певній послідовності, але

спрямовуються на вирішення окремих завдань діяльності. Форми і методи розуміються як способи здійснення процедури. Методи можуть складати і методика, і бути окремим підходом до здійснення діяльності. Тому характеристика технологічного аспектів професійно-педагогічної діяльності з формування суб'єктної позиції студентів-сиріт буде характеристикою її форм, методів та етапів.

Під формами роботи щодо ставлення суб'єктної позиції студентів-сиріт у педагогічному ВНЗ ми розуміємо організаційну систему взаємодії між суб'єктами і об'єктами професійно-педагогічної діяльності (інформаційні, групові та масові форми роботи).

Узагальнення наукової теорії і досвіду дозволяє серед індивідуальних форм виділити вивчення особових справ, спостереження, діагностичні бесіди, консультації, тренінги тощо.

Індивідуальна робота дозволяє працювати над формуванням саме тих умінь і навичок, рис і якостей, які недостатньо розвинуті у конкретного випускника школи-інтернату чи іншого закладу для дітей-сиріт, який вступив до педагогічного ВНЗ.

Груповими формами є тренінгові заняття, бесіди, навчальні заняття, відеолекції, зустрічі з фахівцями тощо. Як показує досвід, що групову роботу з формування суб'єктивності майбутнього фахівця краще реалізувати як психолого-педагогічну програму для дітей-сиріт, що відповідає певним вимогам:

- співвідношення з рівнем розвитку вихованців, спрямованість на актуальні для них проблеми (майбутня професійна діяльність, стосунки з новими друзями, вільний час, сексуальність тощо);

- активність (організація роботи, в якій студент-сирота – активний учасник);

- змістовність (діяльність має передбачати, перш за все, рішення проблем дитини-сироти);

- мотивація на основі зацікавленості, усвідомлення доцільності важливості справи студентом.

Масові форми найчастіше представлені святами, тематичними вечорами в гуртожитку, конкурсами, змаганнями тощо, а їх завдання пов'язані з адаптацією студента-сироти до нових умов, визначення

свого місця в системі міжособистісних стосунків, формування досвіду поведінки у соціально-педагогічному середовищі тощо.

Під методами формування суб'єктності студентів-сиріт в умовах педагогічного ВНЗ ми розуміємо сукупність прийомів і способів, які використовуються для стимулювання і розвитку потенціальних можливостей особистості, забезпечення конструктивної діяльності щодо зміни чи побудови життєвої або психолого-професійної ситуації, розв'язання проблем та досягнення різноманітних професійних цілей і завдань суб'єкта власного особистісного і професійного становлення.

З урахуванням результатів проведеного дослідження методи формування суб'єктної позиції студента-сироти в умовах педагогічного ВНЗ умовно можна розділити на три групи:

1-а група – методи соціально-педагогічної діагностики (визначення соціального статусу студента-сироти);

2-а група – соціально-педагогічної роботи (допомога студентам у їх соціалізації, усвідомленні себе суб'єктом діяльності);

3-я група – корекційні методи (профілактика і корекція свідомості, поведінки і діяльності).

Суттєвим елементом технології формування суб'єктності студентів-сиріт є визначення його етапів.

Узагальнення теорії соціально-педагогічної науки [1; 4; 5; 7] і практики педагогічних ВНЗ дають можливість визначити такі етапи формування суб'єктної позиції студента-сироти педагогічного ВНЗ: підготовчий, безпосередньої діяльності в умовах ВНЗ, корекції (аналіз і оцінка сформованості суб'єктивної позиції).

Підготовчий етап включає кілька підетапів: діагностичний, формування соціально-педагогічної проблеми; соціально-педагогічне прогнозування; вибір форм і способів вирішення проблеми; створення організаційно-педагогічних умов.

На цьому етапі, як зазначають А. Прихожан і Н. Толстих, особливої уваги потребує діагностика і формування життєвих та професійних планів студентів-сиріт, які часто перестають вірити в свої сили, не бачать свого майбутнього, живуть одним днем, що створює передумови для десоціалізації тощо. Тому ключовими завданнями колективу ВНЗ ма-

ють бути формування у них усвідомлених інтересів, цінностей, сенсів, пов'язаних з професією і визначення свого місця в соціумі. При цьому реальна професійно-педагогічна діяльність має стати повним способом життя, шляхом самореалізацій і розкриття своїх можливостей.

Етап, пов'язаний з організацією безпосередньої діяльності студентів-сиріт в умовах педагогічної ВНЗ, передбачає їх адаптацію як об'єкта і суб'єкта навчально-виховного процесу. Зазначимо, що першокурсник, головним чином, є об'єктом установок і вимог ВНЗ, а суб'єктом він стає лише у процесі формування власного відношення до них.

О. Савенко і О. Цимбал, досліджуючи феномен суб'єктності, дійшли висновку, що позитивний вплив на її формування мають практично всі новітні педагогічні технології, що використовуються викладачами вищої школи. При цьому важливим є намір самого викладача розвивати суб'єктну позицію студента, який не завжди готовий адекватно оцінити себе, продемонструвати готовність діяти, об'єктивно оцінити процес власного професійного становлення тощо.

Отже, етап корекції, виходячи із попереднього висновку, тісно пов'язаний з підготовчим і передбачає аналіз і оцінку дієвості обраної програми (технології) формування студента-сироти як активного суб'єкта розкриття власного потенціалу, особистісного і професійного становлення.

Висновки. У цілому проведене дослідження дає підстави для окреслення технологічного аспекту формування суб'єктної позиції студентів-сиріт у педагогічному ВНЗ, сутність якого полягає у тому, що процес розвитку суб'єктності студентів розглядаємо як:

- сукупність форм (інформаційні, групові та масові) та методів (соціально-педагогічної діагностики; соціально-педагогічної роботи; корекційні методи);

- послідовність етапів: підготовчий, корекції.

Практика доводить, що ідеальним результатом соціально-педагогічної роботи зі студентами-сиротами у ВНЗ, як майбутніми педагогами, є активізація їх самодіяльності у процесі професійного й особистісного становлення.

Важливе місце при цьому посідає можливість залучення ресурсів як викладачів, так і інших фахівців, які здатні професійно займатися проблемами дітей-сиріт, будувати траєкторії їх власного і професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. навч. закл. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учб. л-ри, 2009. – 208с.
2. Годник С.М. Характеристика своеобразной сущности педагогической деятельности / С.М. Годник // Страница современной педагогики: диалог теории и практики. – Воронеж : ВОИПКРО, 1998. – С. 37 – 58.
3. Иноземцев В.Л. Современный постмодернизм: конец социального или вырождение социологии? / В.Л. Иноземцев // Вопросы философии. – 1998. – № 9, – С. 27 – 37.
4. Капська А.Й. Соціальна педагогіка : підручник / А.Й. Капська. – К. : Центр учб. л-ри, 2011. – 488 с.
5. Мудрик А.В. Социальная педагогіка : учеб. для студ. пед. вузов / А.В. Мудрик. – М. : Изд. Центр «Аркадия», 2005. – 200 с.
6. Осницкий А. К. Технология самостоятельности. Методы исследования и диагностики. – М. : Нальчик : Эль-ФА, 1996.
7. Семья Г.В. Проблемы и технологии адаптации и социализации выпускников – детей-сирот, оставшихся без попечения родителей, и лиц из их числа : метод. материалы / Г.В. Семья. – М. : Владос, 2008. – 106 с.